

ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147:364-051:355.1

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2025/11-1/14>

Олена КАРАМАН, д-р пед. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-8541-9972
e-mail: karaman.olena.lnu@gmail.com

Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", Полтава, Україна

Олеся ТОВСТУХА, канд. пед. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-7998-1208
e-mail: aleksa.lnu@gmail.com

Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", Полтава, Україна

АКСІОЛОГІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ

Вступ. *Якісна підготовка фахівців соціальної сфери вимагає чіткого методологічного підґрунтя. Серед основних філософських підходів науковці вказують на доцільність використання саме аксіологічного підходу, який передбачає осмислення професійної підготовки крізь призму цінностей (людських, соціальних, культурних, моральних). Відповідно, метою статті визначаємо розкриття сутності аксіологічного підходу у професійній підготовці фахівців соціальної сфери та обґрунтування його значущості для забезпечення якісної роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей.*

Методи. *Розв'язання поставленої мети стало можливим шляхом використання комплексу методів, серед яких: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація); порівняльно-історичні методи, які стали підґрунтям дослідження генези ціннісних орієнтацій у соціально-педагогічній теорії та практиці; метод контент-аналізу, який використано для опрацювання наукових джерел; системний підхід, що дозволив поєднати теоретичні узагальнення з практичними рекомендаціями стосовно впровадження аксіологічних засад у навчальний процес підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.*

Результати. *Проведений аналіз дозволив з'ясувати, що серед чинних методологічних підходів саме аксіологічний найбільшою мірою відповідає потребам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни, оскільки він орієнтує навчальний процес на формування системи цінностей, які визначають як внутрішню позицію фахівця, так і його професійну етику.*

Висновки. *Дефінітивний аналіз сутності застосування аксіологічного підходу у процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни дозволив виділити психолого-педагогічні умови його реалізації в освітньому процесі – ціннісно-орієнтована спрямованість, міждисциплінарна інтерактивність, діалогічність, розвиток емоційної та емпатійної чутливості, пріоритет практичної підготовки, розвиток готовності до роботи з травматичними наративами, активізація критичного та аналітичного мислення, аксіологічна рефлексія. Визначені умови можуть слугувати фундаментом для розробки комплексної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, яка забезпечуватиме формування ціннісно орієнтованих та етично відповідальних фахівців соціальної сфери для ефективної роботи з ветеранами війни.*

Ключові слова: *аксіологічний підхід, військові ветерани, професійна підготовка, соціальна сфера, цінності, члени сімей ветеранів війни.*

Вступ

Соціальні трансформації, спричинені війною, висувають нові вимоги до системи соціально-психологічної підтримки ветеранів та членів їхніх сімей. Саме ця категорія населення потребує особливої уваги та комплексної допомоги, яка охоплює психологічний супровід, соціальну та професійну адаптацію, а також сприяння у вирішенні правових, побутових і медичних питань. Ефективність такої підтримки безпосередньо залежить від рівня професійної підготовки фахівців соціальної сфери: по-перше, вони мають бути здатні надавати професійну допомогу ветеранам війни та членам їхніх сімей у широкому спектрі проблем; по-друге, професійна діяльність фахівців соціальної сфери має ґрунтуватися на усвідомленні фундаментальної цінності кожної особистості.

Розгляд аксіологічного підходу на філософському рівні методології професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є необхідним через те, що він акцентує на пріоритетності загальнолюдських цінностей, де людина розглядається як абсолютна цінність, незалежно від її соціального статусу, фізичних чи психологічних особливостей, світоглядних переконань або життєвих виборів. На нашу думку, це є ключовим у професійній

підготовці фахівців соціальної сфери, оскільки соціальна робота базується на принципах рівності, справедливості, гідності та недискримінації, а аксіологічний підхід допомагає інтегрувати ці цінності у світогляд майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософія традиційно розглядається як базова надбудова над усією системою наукового знання, тому дослідження процесів професійної підготовки фахівців будь-якої сфери діяльності неможливе поза філософським підґрунтям. Відповідно, у науковому дискурсі проблема професійної підготовки майбутніх фахівців через призму аксіологічного підходу набула значного поширення, що підтверджується широким спектром джерельної бази. Вона охоплює як праці з педагогіки (Т. Варенко, Т. Васильєва, В. Дем'янюк, О. Кобрій, Д. Кукла, О. Листопад, Ю. Пелех, Г. Ренчка, Н. Ткачова, Н. Хома, Л. Хохлова) та соціальної роботи (О. Васильченко, І. Зінчук, Р. Зозуляк-Случик, В. Логвиненко, Л. Моргай, М. Палюх, Г. Слозанська, Т. Рузьяк, Т. Тюльпа, О. Фуштей, А. Цюпрік), так і дослідження з психології (І. Галян, Н. Гарькавець, О. Кокун, У. Михайлишин, Д. Місенг, Н. Піковець, Е. Поміткін, А. Шиделко), етики,

© Караман Олена, Товстуха Олеся, 2025

соціології та культурології (Н. Бондаренко, Т. Жигінас, Л. Залізко, О. Крижановська, О. Лукач, В. Тернопільська, Н. Шетеля, Н. Шостаківська), де акцентується увага на ціннісних вимірах підготовки фахівця.

Мета дослідження – розкриття сутності аксіологічного підходу та обґрунтування психолого-педагогічних умов його реалізації у процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей.

Методи

Для досягнення поставленої мети наукової розвідки було використано теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація); порівняльно-історичні методи; метод контент-аналізу; системний підхід.

Результати

Аксіологія пройшла тривалий шлях становлення та еволюції, формуючись під впливом різних філософських течій і суспільних змін. Сьогодні вона охоплює широкий спектр напрямів, кожен із яких розглядає цінності через призму конкретних сфер людської діяльності, таких як етика, педагогіка, соціальна робота, соціальна педагогіка, соціологія, психологія, культура, право тощо. Аксіологічний підхід попри свою належність до філософської категорії науки має значну кількість трактувань: орієнтація професійної освіти на формування у студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їх ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як особистості та професіонала (Бірюк, & Пішун, 2022); "філософсько-психологічна стратегія, яка заснована на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей і самооцінки кожної людини та визначає перспективи подальшого вдосконалення освіти; оптимального використання педагогічних ресурсів відповідно до сучасного суспільства" (Білозерська, 2022, с. 79); спрямованість педагогічної діяльності на творчий розвиток особистості як мету, результат і головний критерій ефективності навчально-виховного процесу (Листопад, 2013).

Головним поняттям аксіологічного підходу – є цінності. У сучасному науковому дискурсі поняття "цінність" значно розширило своє значення та вийшло за межі економічного вжитку. Воно активно використовується у філософії, педагогіці, соціології, психології та інших гуманітарних науках, позначаючи фундаментальні орієнтири людської діяльності, соціальні й моральні пріоритети, культурні ідеали та етичні принципи. Проте ще у XIX ст. ним оперували лише в царині економіки зі значенням "ціна" (Siemianowski, 1993, с. 5).

Відомий польський соціолог Ян Щепанський (Jan Szczepanski) під цінностями розуміє "будь-який матеріальний об'єкт або ідеал, ідея або норма, реальний або уявний об'єкт, до якого окремі особи або колектив мають шанобливе ставлення, надають йому важливого значення для власного життя, відчувають потребу його досягти" (Stachowicz-Stanusch, & Mendel, 2009, с. 14); українська дослідниця Р. Зозуляк-Случик – "предмети, явища та їхні властивості, що притаманні членам певного суспільства, а окремій особистості – засоби задоволення її потреби, але і як ідеї, спонукання у вигляді норми й ідеалу" (Зозуляк-Случик, 2019, с. 108).

Так, у контексті аксіологічного підходу цінність розглядається як ключова частина професійного становлення майбутніх фахівців. На думку О. Рогової, аксіологічний підхід у професійній підготовці здобувачів педагогічної освіти відіграє ключову роль у формуванні

ціннісних орієнтацій, які визначають професійне становлення майбутніх фахівців. Дослідницею робиться акцент на необхідності спільної практичної діяльності викладачів і здобувачів, що сприяє засвоєнню та закріпленню гуманістичних цінностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності. Реалізація аксіологічного підходу у підготовці педагогів-початківців передбачає відбір, трансляцію та формування провідних гуманістичних цінностей. Його суть виражена в системі аксіологічних принципів, серед яких: принцип рівності світоглядних позицій у межах єдиної гуманістичної системи; принцип балансу традицій і творчості, що визнає значущість минулих досягнень і необхідність їхньої адаптації до сучасного контексту; принцип екзистенційної рівності, він підкреслює цінність кожної особистості незалежно від соціального статусу; принцип соціокультурного прагматизму, який спрямований на гармонізацію суспільних відносин через практичне застосування цінностей (Рогова, 2010).

Продовжуючи наукові дослідження у сфері аксіологічного підходу, О. Сухомлинська окреслила низку важливих вимог щодо його впровадження в сучасну практику освітнього закладу.

По-перше, педагогічна ідеологія, на думку дослідниці, має ґрунтуватися на життєстверджувальному, позитивному змісті, який формує оптимістичне світосприйняття молоді; навчально-виховний процес повинен орієнтуватися не стільки на критику чи акцентування уваги на негативних явищах суспільного життя, скільки на пошук конструктивних рішень і підкреслення позитивних цінностей.

По-друге, авторка наголошує на необхідності розглядати педагогічний процес як цілісне поєднання навчання та виховання, а саме йдеться про інтегрованість підходів і єдність стратегії розвитку, що забезпечує гармонійне формування як інтелектуальної, так і моральної сфер особистості.

По-третє, система педагогічних впливів на вихованця має реалізовуватися через глобальні ідеї загальнолюдської значущості чи проекти перебудови світу та через звернення до внутрішнього світу молодої людини.

По-четверте, оскільки молодь значною мірою орієнтується на цінності субкультури, важливим завданням стає їхня педагогізація.

По-п'яте, у процесі формування ціннісних орієнтацій особистості потрібно максимально використовувати можливості колективу, адже саме він є основним провідником соціальних цінностей і норм, сприяє соціалізації особистості, створює умови для розвитку відповідальності, взаємоповаги та співробітництва (Сухомлинська, 2015).

С. Білозерська у контексті свого дослідження визначила *групу цінностей* університетської освіти:

- "академічні цінності (інституційна незалежність; фундаментальність; академічна свобода; академічна солідарність (колегіальність); сприяння зростанню інновацій; професійна компетентність; нові парадигми викладання і дослідження; академічна відповідальність; єдність освітнього та дослідницького процесу; академічна мобільність; критичне мислення; наставницька модель взаємин "викладач-студент" (долучення до наукових шкіл); міждисциплінарність досліджень; міжнародне співробітництво викладачів; елітарність університетської освіти);

- цінності особистісного зростання та благополуччя (самовизначення; самореалізація; індивідуальність; суб'єкт-суб'єктні відносини; безперервність освіти; адекватність

поведінки людини у середовищі та конкретних (педагогічних) ситуаціях; професійна мобільність; психічне, психологічне, соціальне, фізичне та духовне здоров'я; корпоративність; конкурентоспроможність випускника);

- соціальні цінності (свобода, демократія; відкритість; соціальна справедливість; толерантність; етичність; культурне розмаїття; соціальна відповідальність; патріотизм; громадянська свідомість; національний характер);

- організаційні цінності (прийняття рішень на основі узгодження думок та інтересів; свобода у здійсненні наукових досліджень; статусна ієрархія, заснована на принципі наукового авторитету; технологізація освітньої діяльності; стандартизація якості освіти (освітніх програм); створення матеріальних цінностей і знань; конкурентоспроможність університету; доступність освітніх програм для іноземних студентів; стратегічне партнерство університету і бізнес-структур" (Білозерська, 2022, с. 77–78).

Якщо поглянути на доцільність використання аксіологічного підходу під час професійної підготовки фахівців соціальної сфери, то це є критично важливим аспектом, оскільки професійна діяльність цієї когорти фахівців безпосередньо пов'язана з підтримкою вразливих верств населення, тому майбутні фахівці повинні бути сповнені емпатії, поваги, терпимості, відкритості до діалогу, справедливості, чесності, толерантності, милосердя, доброти та поваги до людської гідності. Саме ці цінності визначають ефективність, етичність і гуманність професійної соціальної діяльності, що сприяє створенню більш справедливого та підтримуючого суспільства. О. Дубасенюк до цього переліку додає – професіоналізм, громадянську активність, духовність, творчий пошук, професійну відповідальність (Дубасенюк, 2014); Р. Саррі – гуманність, справедливість, самовизначення, конфіденційність, антидискримінацію, чесність [Сар]; В. Поліщук – оптимізацію умов виживання, саморозвиток (Поліщук, 2011, с. 131); А. Цюприк, Т. Рузяк, І. Зінчук – благо людини та суспільства, права людини та її індивідуальність, фаховість, гуманістичну сутність діяльності, вікові та соціальні ознаки людини, гендерні орієнтації (Цюприк, Рузяк, & Зінчук, 2024, с. 221); В. Теслюк – гуманність, доброту, терпимість, справедливість, тактовність, емпатійність, скромність, відповідальність (Теслюк, 2011, с. 12); Л. Моргай – "чесність, совість, об'єктивність, справедливість, тактовність, пильність і спостережливість, толерантність, витримку й самовладання, доброту, любов до людей, самокритичність, адекватність самооцінки, терпіння, комунікабельність, оптимізм" (Моргай, 2017, с. 202); Л. Тюптя, І. Іванова – повагу до конфіденційності у взаємодії з клієнтами; здатність відокремлювати власні емоції та потреби від професійних відносин; готовність ділитися знаннями та професійними навичками; повагу до індивідуальних і групових відмінностей та об'єктивне оцінювання їх; прагнення розвивати у підлеглих здатність самостійно вирішувати проблеми; готовність діяти в інтересах підлеглого, незважаючи на можливі труднощі чи фрустрації; прагнення до соціальної справедливості та забезпечення економічного, фізичного й розумового благополуччя всіх членів суспільства; прагнення дотримуватися високих стандартів особистої та професійної етики (Тюптя, & Іванова, 2010).

"Узявши на озброєння вище представлену інформацію (аналіз філософської та педагогічної літератури з проблематики використання аксіологічних орієнтирів у процесі професійної підготовки фахівців різних сфер діяльності, сучасні практики професійної підготовки фахівців соціальної сфери), а також значний соціальний попит на якісну соціальну підтримку ветеранів війни та членів їхніх сімей, було обґрунтовано психолого-педагогічні засади реалізації аксіологічного підходу в процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей.

Розробці психолого-педагогічних умов реалізації аксіологічного підходу в процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, сприяла низка передумов.

По-перше, чітке окреслення професійно-етичних цінностей майбутнього фахівця соціальної сфери у роботі з ветеранами війни та членами їхніх сімей, що включає: ціннісно-орієнтовану спрямованість (повага до гідності клієнта, гуманізм, адвокація інтересів клієнта); міждисциплінарну інтерактивність (партнерство, співпраця, відповідальність за якість підтримки, толерантність); діалогічність (відкритість у комунікації, конфіденційність); розвиток емоційної та емпатійної чутливості (усвідомлення власних емоцій, емпатія до клієнта); пріоритет практичної підготовки (професійна компетентність); розвиток готовності до роботи з травматичними наративами (повага до досвіду клієнта, делікатність); активізацію критичного та аналітичного мислення (уважність до фактів); аксіологічну рефлексію (усвідомлення власних цінностей, повага до цінностей клієнта).

По-друге, результати опитування фахівців-практиків соціальної сфери, які є здобувачами другого року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 "Соціальна робота" за освітньою програмою "Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Практична психологія" у ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", показали, що ефективна робота з ветеранами війни та членами їхніх сімей потребує інтеграції знань із психології, соціології, педагогіки та медико-соціальних дисциплін; високого рівня емпатійної та емоційної чутливості фахівця; уміння будувати довірливі взаємини; дотримання етичних принципів; розвитку критичного мислення для оцінки суперечливих даних і професійних ситуацій; здатності делікатно працювати з травматичними наративами клієнтів. Ці умови стали підґрунтям для формування психолого-педагогічних умов, які забезпечують підготовку здобувачів соціальної сфери до професійної діяльності з урахуванням специфіки роботи з ветеранами війни та членами їх сімей (табл. 1). Ми твердо переконані, що кожен клієнт фахівця соціальної сфери – це найвища цінність, попри її життєві обставини, соціальний статус, фізичні чи психологічні особливості. Реалізація цього підходу у професійній освіті майбутніх фахівців соціальної сфери передбачає формування світоглядних орієнтирів, що ґрунтуються на принципах гуманізму, рівності, справедливості, толерантності та недискримінації. При цьому важливим є не лише засвоєння здобувачами вищої освіти відповідних теоретичних положень, але й розвиток у них здатності практично застосовувати ціннісні орієнтації у роботі з ветеранами війни та членами їхніх сімей.

Таблиця 1

Психолого-педагогічні умови реалізації аксіологічного підходу в процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей

Психолого-педагогічна умова	Зміст психолого-педагогічної умови
Ціннісно-орієнтовна спрямованість	Ціннісно-орієнтована спрямованість відображає ставлення фахівця соціальної сфери до клієнта як до найвищої соціальної цінності та орієнтацію на гуманістичні ідеали. У роботі з ветеранами війни та членами їхніх сімей це розкривається у здатності обирати ті методи роботи, які найбільше відповідають інтересам ветеранів війни та членів їх сімей; будувати довірливі відносини, що є критично важливими для ветеранів війни; уникати професійного вигорання завдяки усвідомленню соціальної значущості своєї діяльності; виступати не лише як виконавець, а й адвокатом інтересів ветеранів війни та членів їх сімей у суспільстві
Міждисциплінарна інтерактивність	Міждисциплінарна інтерактивність передбачає організацію навчального процесу таким чином, щоб здобувачі вищої освіти одночасно отримували знання з різних наукових та практичних напрямів і водночас активно застосовували ці знання у симульованих або реальних ситуаціях. Основу такого підходу становлять освітні компоненти, які дають можливість розглядати клієнта як цілісну особистість (окрім соціальної роботи, це психологія, соціологія, педагогіка, медицина, основи психіатрії, антропологія, соціальна політика, етика, інформаційні технології). Усі ці напрями інтегруються через використання інтерактивних методик навчання (рольові ігри, симуляційні вправи, аналіз кейсів, тренінги з розвитку емпатії, комунікативних, соціальних навичок, дискусії, диспути, круглі столи, інтерактивні семінари тощо)
Діалогічність	Діалогічність передбачає здатність будувати взаємодію, що ґрунтується на взаємній повазі, відкритості, емпатії та готовності до спільного пошуку рішень. Професійна підготовка до такого рівня взаємодії потребує системного залучення у навчальний процес моделювання реальних ситуацій, рольових ігор, практичних кейсів та дискусій, що відтворюють особливості спілкування з ветеранами війни членами їх сімей
Розвиток емоційної та емпатійної чутливості	Емоційна та емпатійна чутливість у професійній підготовці фахівців соціальної сфери визначає здатність фахівця усвідомлювати, розпізнавати та адекватно реагувати на власні емоції, тоді як емпатійна чутливість орієнтована на розуміння емоційного стану іншої особистості та прийняття її як основи для підтримки й взаємодії. Розвиток цих компетентностей у навчальному процесі охоплює моделювання професійних ситуацій, психодраматичні техніки, кейс-методи та групові дискусії, відпрацювання вербальних та невербальних стратегій реагування, рефлексивний аналіз
Пріоритет практичної підготовки	Теоретичні знання є базою для розуміння соціальних процесів, психологічних особливостей, методів соціальної підтримки та інтервенцій, проте практичний досвід дозволяє майбутньому фахівцю трансформувати знання в реальні навички, здатні забезпечити якісну взаємодію з клієнтами. У сучасній підготовці фахівців соціальної сфери, це мають бути навчальні практики, під час яких здобувачі є лише спостерігачами, без ризику завдати шкоди клієнту через недостатній досвід чи неволодіння технологіями роботи. Під час виробничих практик, які проводяться у реальних соціальних установах, волонтерських організаціях, центрах підтримки ветеранів війни, громадських організаціях, забезпечують безпосередній контакт із клієнтами та можливість застосовувати знання та навички у складних і динамічних ситуаціях
Розвиток готовності до роботи з травматичними нарративами	Під готовністю до роботи з травматичними нарративами розуміємо здатність фахівця створити атмосферу довіри, прийняття та підтримки, де клієнт може відверто поділитися своїм досвідом без ризику повторної травматизації. Тому важливо навчати майбутніх фахівців соціальної сфери, по-перше, розумінню психологічної природи травми, її впливу на когнітивні процеси, пам'ять, емоційну сферу, поведінку клієнта; по-друге, оперувати практичними навичками активного слухання, роботи з паузами, делікатного застосування уточнювальних запитань; по-третє, методами саморегуляції, стрес-менеджменту, технік відновлення внутрішніх ресурсів
Активізація критичної та аналітичної форм мислення	Фахівець соціальної сфери стикається з великою кількістю суперечливих даних, від офіційних документів і нормативних актів до емоційних свідчень клієнтів, які можуть містити як точні факти, так і суб'єктивні оцінки, викликані травматичним досвідом. Активізація критичного та аналітичного форм мислення у процесі професійної підготовки можлива завдяки використанню елементів проблемно-орієнтованого навчання, кейс-методів, моделювання професійних ситуацій, аналізу життєвих історій
Аксіологічна рефлексія	Категоріями та ключовими словами в роботі з ветеранами війни є життя і смерть, свобода і відповідальність, героїзм і травма, провина і надія. Для ефективної підтримки клієнта фахівцеві необхідно бути готовим співвідносити власні ціннісні орієнтації з досвідом ветерана війни, приймати світоглядні позиції членів сімей ветеранів війни та знаходити точки перетину, які сприятимуть взаємній довірі. Реалізація цього завдання можлива, якщо освітній процес буде охоплювати тренінги ціннісного вибору, дискусії на етичні теми, аналіз професійних дилем, роботу з художніми та документальними текстами, навчальні супервізії та інтервізії

Дискусія і висновки

Розглянувши філософський рівень методологічних знань через призму аксіологічного підходу, можемо впевнено стверджувати, що він сприяє не лише накопиченню та засвоєнню знань, але й глибокому усвідомленню значущості гуманістичних цінностей, таких як милосердя, рівність, соціальна справедливість, відповідальність і професійна етика. Завдяки аксіологічному підходу майбутні фахівці соціальної сфери навчаються ефективно вирішувати моральні дилеми, усвідомлювати соціальну значущість своєї діяльності, формувати професійні переконавання та розвинути стійкі особистісні якості, необхідні для ефективної роботи.

Психолого-педагогічні умови реалізації аксіологічного підходу в процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та їхніми сім'ями мають кілька ключових аспектів:

- по-перше, ціннісно-орієнтовна спрямованість проявляється у здатності обирати методи, що найбільше відповідають інтересам ветеранів війни та членів їх сімей, будувати довірливі відносини, уникати професійного вигорання, поєднувати різноманітні ролі професійної діяльності (виконавець, медіатор, наставник, захисник тощо);
- по-друге, міждисциплінарна інтерактивність дозволяє розглядати ветеранів війни як унікальну, неповторну особистість, інтегруючи соціальну роботу з психологією,

соціологією, педагогікою, медициною, етикою та іншими дисциплінами, через рольові ігри, симуляційні вправи, кейс-методи, тренінги з розвитку емпатії та комунікативних навичок;

- по-третє, діалогічність забезпечує здатність будувати взаємодію з ветеранами війни та членами їх сімей на основі довіри, поваги, відкритості та емпатії;

- по-четверте, розвиток емоційної та емпатійної чутливості визначає здатність фахівця соціальної сфери усвідомлювати, розпізнавати та адекватно реагувати на власні емоції, а також розуміти емоційний стан ветеранів війни та членів їх сімей, який є нормальною реакцією на ненормальні події війни;

- по-п'яте, пріоритет практичної підготовки охоплює варіативність використання навчальних практик, під час яких здобувачі вищої освіти є спостерігачами, а також виробничих практик, де вони вже застосовують знання та навички у ситуаціях, максимально наближених до реальних;

- по-шосте, розвиток готовності до роботи з травматичними нарративами, що транслює створення атмосфери довіри, прийняття, підтримки, де ветерани війни або члени їх сімей можуть відверто поділитися своїм досвідом без ризику повторної травматизації;

- по-сьоме, активізація критичного та аналітичного мислення дозволяє фахівцеві соціальної сфери оцінювати суперечливу інформацію, аналізувати життєві історії ветеранів війни та членів їх сімей, моделювати професійні ситуації та приймати обґрунтовані рішення на основі перевірених даних;

- і, нарешті, аксіологічна рефлексія дозволяє співвідносити власні ціннісні орієнтири з досвідом ветеранів війни, приймати світоглядні позиції членів їхніх сімей і знаходити точки перетину, які сприяють взаємній довірі.

Перспективи подальших досліджень у сфері професійної підготовки фахівців соціальної сфери передбачають поглиблене вивчення рівня загальнонаукової методології, що охоплює аналіз загальнотеоретичних підходів до підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та їхніми сім'ями.

Внесок авторів: Олена Караман – концептуалізація, методологія дослідження, перегляд і редагування; Олеся Товстуха – концептуалізація, методологія дослідження, написання оригінальної чернетки.

Джерела фінансування. Фінансування здійснюється за власні кошти авторів.

Список використаних джерел

- Білозерська, С. І. (2022). Аксіологічні орієнтири підвищення якості педагогічної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 3, 75–80. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.3.15>
- Бірюк, Л., & Пішун С. (2022). Аксіологічний підхід до формування професійно спроможної особистості майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 56, 161–166. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-1-23>
- Дубасенюк, О. А. (ред.). (2014). *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Olena KARAMAN, DSc (Ped.), Prof.
ORCID ID: 0000-0002-8541-9972
e-mail: karaman.olena.lnu@gmail.com
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University", Poltava, Ukraine

Olesia TOVSTUKHA, PhD (Ped.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0001-7998-1208
e-mail: aleksa.lnu@gmail.com
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University", Poltava, Ukraine

AXIOLOGIZATION OF PREPARING SOCIAL WORK PROFESSIONALS TO SUPPORT WAR VETERANS

Background. High-quality training of social sphere specialists requires a clear methodological foundation. Among the main philosophical approaches, researchers emphasize the relevance of the axiological approach, which presupposes understanding professional training through the prism of values (human, social, cultural, moral). Accordingly, the aim of the article is to reveal the essence of the axiological approach in the professional training of social sphere specialists and to substantiate its significance for ensuring effective work with war veterans and their family members.

Зозуляк-Случик, Р. В. (2019). *Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах*. НАІР.

Листопад, О. А. (2013). Аксіологічний і культурологічний підхід до процесу становлення творчої особистості в освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 110, 137–140.

Моргай, Л. А. (2017). Професійно-етична діяльність соціального працівника. *Педагогічні науки: Збірник наук. праць Херсонського держ. ун-ту*, 78(2), 200–203.

Поліщук, В. (2011). Професійно-етичні цінності соціальної роботи в сучасному суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 23, 129–131.

Рогова, О. Г. (2010). Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти. *Грані*, 4(72), 56–59.

Сухомлинська, О. В. (2015). Концептуалізація ідей про виховання моральності в сучасній Україні. *Шкільний світ*, 4, 8–20.

Теслюк, В. М. (2011). *Технології соціально-педагогічної діяльності: термінологічний словник-довідник*. НАКККіМ.

Тюптя, Л. Т., & Іванова, І. Б. (2010). *Соціальна робота (теорія і практика)*. ВМУРОЛ "Україна".

Цюприк, А. Я., Рузьяк, Т. І., & Зінчук, І. В. (2024). Аксіологічні засади професійної діяльності соціального працівника. *Педагогічний альманах*, 55, 220–227. <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.517>

Siemianowski, A. (1993). *Człowieka a świat wartości*. Gaudentium.
Stachowicz-Stanusch, A., & Mendel, I. (2009). Główne wartości uczelni wyższych jako podstawa etosu akademickiego. *Główne wartości uczelni wyższych w kontekście różnych kultur narodowych*. Konceptcja badań i wyniki badań sondażowych. Gliwice, 14.

References

- Bilozerska, S. I. (2022). Axiological guidelines for improving the quality of pedagogical education. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*, 3, 75–80 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.3.15>
- Biriuk, L., & Pishun, S. (2022). Axiological approach to the formation of a professionally competent personality of future primary school teachers. *Current Issues of the Humanities*, 56, 161–166 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-1-23>
- Dubaseniuk, O. A. (Ed.). (2014). *Professional pedagogical education: Formation and development of pedagogical knowledge*. Zhytomyr Ivan Franko State University Press [in Ukrainian].
- Lystopad, O. A. (2013). Axiological and culturological approach to the process of formation of a creative personality in education. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical Sciences*, 110, 137–140 [in Ukrainian].
- Morhai, L. A. (2017). Professional and ethical activity of a social worker. *Pedagogical Sciences: Collection of Scientific Works of Kherson State University*, 78(2), 200–203 [in Ukrainian].
- Polishchuk, V. (2011). Professional and ethical values of social work in modern society. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social Work*, 23, 129–131 [in Ukrainian].
- Rohova, O. H. (2010). Axiological aspect of the humanitarian paradigm of education. *Grani*, 4(72), 56–59 [in Ukrainian].
- Siemianowski, A. (1993). *Człowieka a świat wartości*. Gaudentium.
Stachowicz-Stanusch, A., Mendel, I. (2009). Główne wartości uczelni wyższych jako podstawa etosu akademickiego. *Główne wartości uczelni wyższych w kontekście różnych kultur narodowych*. Konceptcja badań i wyniki badań sondażowych. Gliwice, 14.
- Sukhomlynska O. V. (2015). Conceptualization of ideas about the upbringing of morality in modern Ukraine. *School World*, 4, 8–20 [in Ukrainian].
- Tesliuk, V. M. (2011). *Technologies of socio-pedagogical activity: Terminological dictionary-reference book*. НАКККіМ [in Ukrainian].
- Tiuptia, L. T., & Ivanova, I. B. (2010). *Social work (theory and practice)*. VMUROL "Ukraina" [in Ukrainian].
- Tsiupryk, A. Ya., Ruziak, T. I., & Zinchuk, I. V. (2024). Axiological principles of the professional activity of a social worker. *Pedagogical Almanac*, 55, 220–227 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.517>
- Zozuliak-Sluchyk, R. V. (2019). Formation of professional ethics of future social workers at universities. NAIR. [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 13.09.25
Прорецензовано / Revised: 29.09.25
Схвалено до друку / Accepted: 08.10.25

Methods. *The achievement of this aim became possible through the use of a set of methods, including theoretical methods (analysis, synthesis, generalization, systematization); comparative-historical methods, which served as the basis for studying the genesis of value orientations in socio-pedagogical theory and practice; content analysis applied to the study of scientific sources; and a systemic approach that made it possible to combine theoretical generalizations with practical recommendations on implementing axiological principles in the training process of future social sphere professionals.*

Results. *The conducted analysis made it possible to establish that among the existing methodological approaches, the axiological one most fully meets the needs of professional training of future social sphere specialists for working with war veterans. This is because it orients the educational process toward the formation of a system of values that determine both the internal position of the specialist and their professional ethics.*

Conclusions. *The definitional analysis of the application of the axiological approach in the process of professional training of social sphere specialists for working with war veterans allowed us to identify the psychological and pedagogical conditions for its implementation in the educational process: value-oriented direction, interdisciplinary interactivity, dialogicality, development of emotional and empathic sensitivity, priority of practical training, readiness to work with traumatic narratives, activation of critical and analytical thinking, and axiological reflection. The defined conditions can serve as the foundation for the development of a comprehensive model of professional training for future social workers, ensuring the formation of value-oriented and ethically responsible specialists in the social sphere for effective work with war veterans.*

Keywords: *axiological approach, family members of war veterans, military veterans, professional training, social sphere, values.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.